

# Loont passie?

**METING 2 (2021) - SAMENVATTING**

JAN FERWERDA, MART WILLEKENS, JESSY SIONGERS,  
MATILDE WILLEMYNS, JOHN LIEVENS

**ONDERZOEK IN OPDRACHT VAN HET DEPARTEMENT CULTUUR, JEUGD EN MEDIA**

**AUTEURS:**

Jan Ferwerda, Mart Willekens, Jessy Siongers, Matilde Willemyns & John Lievens

**GEPUBLICEERD DOOR:**

Onderzoeksgroep CuDOS – Vakgroep Sociologie

Universiteit Gent

Sint-Pietersnieuwstraat 41

9000 Gent

**IN OPDRACHT VAN:**

Departement Cultuur, Jeugd en Media – Vlaamse Overheid

**REFERENTIE:**

Ferwerda, J., Willekens, M., Siongers, J., Willemyns, M. & J. Lievens (2022). *Loont Passie? Meting 2 (2021) – Samenvatting*. Gent: Onderzoeksgroep CuDOS – Vakgroep Sociologie, Universiteit Gent.

## Het onderzoek

In 2014 werden acteurs voor een eerste keer uitvoerig bevestigd over hun inkomens en sociaal-economische situatie. Een bevestiging van een brede groep kunstenaars volgde in 2016 (*Loont passie?*) en ten slotte werden ook architecten en designers in 2018 bevestigd. In het huidige onderzoek bevestigd wedeze verschillende groepen creatieve professionals voor een tweede maal. Hierdoor kunnen we voor de eerste keer informatie bundelen omtrent alle disciplines die onder het Vlaamse cultuurbeleid vallen, namelijk acteurs, muzikanten en componisten, (andere) podiumkunstenaars (dansers, choreografen...), beeldend kunstenaars, literaire schrijvers, literaire vertalers en illustratoren, regisseurs en scenaristen, circusartiesten, architecten en ontwerpers. Dit gebeurde op twee manieren. Ten eerste werd, net als in voorgaande studies, een online survey uitgestuurd naar creatieve professionals. Zij werden daarbij gecontacteerd via diverse beheersvennootschappen, belangenorganisaties, beroepsorganisaties en steunpunten. In totaal namen **3421 creatieve professionals** deel aan het onderzoek. Daarnaast werden vier focusgroepen en een diepte-interview georganiseerd waaraan in totaal **29 personen** met een divers profiel en uit verschillende disciplines deelnamen.

## Wie hebben we bevestigd?

Met het huidige onderzoek willen we net als in de voorgaande studies een representatief beeld scheppen van de creatieve professionals in Vlaanderen. Aangezien de dataverzameling niet volledig hetzelfde verliep moeten we nagaan in welke mate de selectie van respondenten over de disciplines heen vergelijkbaar is met deze in de voorgaande studies. **In vergelijking met 2016 valt het op dat de proportie 'gevestigde' kunstenaars groter is in de huidige meting (2021).** Dit geldt voor alle disciplines waar er in 2016 gegevens over zijn verzameld. In 2016 varieerde het percentage gevestigden van 30% bij de beeldend kunstenaars tot 59% bij de muzikanten en componisten (acteurs werden niet bevestigd in 2016). In 2020 werden respectievelijk 43% gevestigde beeldend kunstenaars en 68% gevestigde muzikanten bevestigd. In lijn daarmee stellen we vast **dat we in de huidige meting relatief meer oudere creatieve professionals bereikt werden.** Met uitzondering van de architecten, ligt het aandeel -35-jarigen binnen elke discipline lager en het aandeel 55-plussers hoger dan bij de voorgaande bevestigingen. Ook vulden nu meer professionals op pensioenleeftijd de vragenlijst in. Bij een aantal van de disciplines gaat het om vrij uitgesproken leeftijdsverschillen. Zo was in 2018 bij de ontwerpers 42% jonger dan 35 jaar en is in de huidige bevestiging is dit slechts 19%. Ook bij podiumkunstenaars, acteurs en beeldend kunstenaars ligt het aandeel jonge respondenten 10 tot 15 procentpunten lager dan in de voorgaande meting. **In het huidige onderzoek hebben we dus meer oudere en gevestigde kunstenaars bevestigd, wat we moeten meenemen bij de interpretatie van de resultaten en zeker wanneer we vergelijkingen maken met de voorgaande onderzoeken.** De reden hiervoor is dat we bij deze bevestiging enkel via officiële organisaties hebben gewerkt zonder aanvulling met een open oproep, waardoor nergens geregistreerde creatieve professionals (die vaak ook jonger en minder gevestigd zijn) de vragenlijst niet konden invullen.

**Creatieve professionals zijn over het algemeen hoog opgeleid.** Net als in de voorgaande bevestiging stellen we vast dat binnen elke discipline minstens 80% van de respondenten een diploma hoger onderwijs op zak heeft. Met uitzondering van de hoger opgeleide schrijvers, vertalers en illustratoren heeft telkens meer dan de helft van deze hoger opgeleiden een diploma binnen de discipline waarin

ze werkzaam zijn. Bij architecten is dit gezien de wettelijke verplichting om het beroep te mogen uitoefenen nagenoeg 100%, maar ook bij acteurs (73%), muzikanten (64%) en beeldend kunstenaars (68%) liggen deze percentages zeer hoog. Een professionele opleiding binnen de discipline is momenteel dus eerder de norm, wat wijst op een sterk geprofessionaliseerde sector.

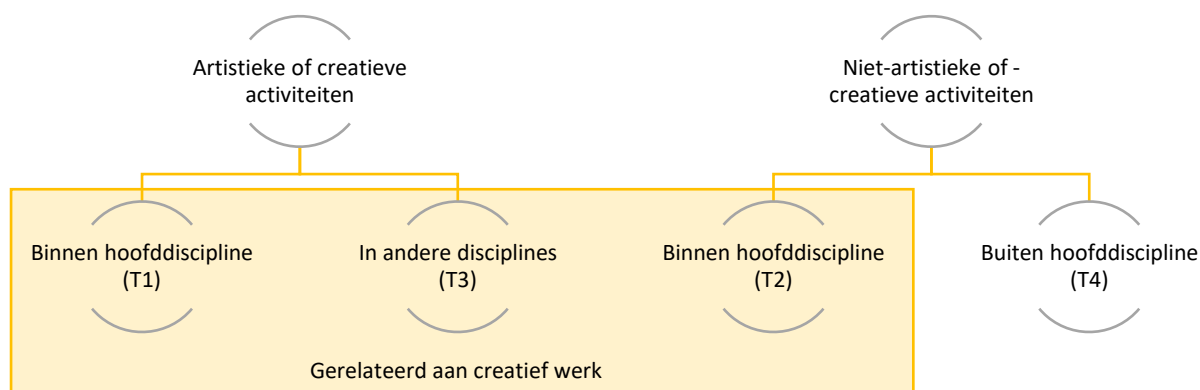
Ook anno 2021 stellen we vast dat de **genderbalans nog steeds overhelt naar de mannelijke zijde, uitgezonderd bij de acteurs en podiumkunstenaars**. In deze twee laatste disciplines vinden we een groter aandeel vrouwen dan mannen terug (zeker bij de jongere generaties). Ook hier zien we weinig verschuivingen ten opzichte van de voorgaande studies (enerzijds is het aandeel vrouwen significant gestegen bij de regisseurs en scenaristen, anderzijds is dit aandeel wat gedaald bij de beeldende kunsten). De ondervertegenwoordiging van vrouwen is vooral opvallend bij de oudere generaties. Dit kan deels verklaard worden door generatie-effecten (een grote instroom van vrouwen bij jongere generaties), maar er zijn duidelijke aanwijzingen dat er daarnaast ook selectie-effecten meespelen waardoor vrouwen sneller uitstromen. Uit het kwalitatieve deel blijkt dat meerdere vrouwelijke respondenten moeilijkheden ervaren of verwachten inzake het balanceren van gezin en carrière. Dit wordt door vrouwen meermaals spontaan aangehaald als reden om mogelijk de carrière als creatieve professional in de toekomst stop te zetten.

## Werksituatie

Creatieve professionals hebben een erg divers profiel. Zo is er een **grote diversiteit aan beoefende genres binnen de verschillende disciplines**. Bij de beeldende kunstenaars, ontwerpers, regisseurs en scenaristen, en literaire schrijvers, literaire vertalers en illustratoren beperkt telkens een minderheid (van ongeveer 30%) zich tot één genre binnen hun discipline. Bij acteurs is het nog veel sterker de norm om over verschillende genres heen te werken. Daarnaast valt ook op dat de podiumkunstenaars, acteurs en muzikanten vooral samenwerken in losse/wisselende samenwerkingen, wat ook weer aangeeft dat er veel verschillende activiteiten in meerdere contexten worden gecombineerd.

Tevens vormt het combineren van verschillende jobs en activiteiten binnen de discipline, in de bredere kunstwereld en daarbuiten eerder regel dan uitzondering. In het onderzoek maken we het onderscheid tussen vier types van activiteiten:

1. Artistieke/creatieve activiteiten binnen de hoofddiscipline (T1)
2. Activiteiten gerelateerd aan de hoofddiscipline maar die niet tot de kern van de artistieke of creatieve activiteiten behoren (bv. lesgeven, zakelijke aspecten, academisch onderzoek, creatieve therapie, technisch-artistiek werk...) (T2)
3. Artistieke activiteiten binnen andere disciplines (bv. een scenarist die ook romans schrijft of een beeldend kunstenaar die ook illustraties of grafische vormgeving ontwerpt) (T3)
4. Overige niet-artistieke of niet-creatieve professionele activiteiten (T4)



We bevroegen deze activiteiten en het al dan niet vergoeden van deze activiteiten voor het referentiejaar 2019. Type 1, 2 en 3 zijn gerelateerd aan het werk als creatieve professional. Type 1 zijn de kernactiviteiten als creatief professional, type 2 (T2) activiteiten zijn niet creatief van aard maar zijn rechtstreeks gerelateerd aan de kernactiviteit en type 3 activiteiten wijzen op multi- en interdisciplinair werk. Dit **multi- en interdisciplinair werken** (T3) vormt zeker geen uitzondering. Bij acteurs, beeldend kunstenaars, regisseurs en scenaristen verricht bijvoorbeeld meer dan 40% ook artistieke activiteiten binnen andere artistieke disciplines. Bij ontwerpers en andere podiumkunstenaars (bv. dansers) klimt dit percentage zelfs tot 60%. Vaak worden de activiteiten als creatieve professional echter ook **gecombineerd met een andere jobs** (T4), die niet creatief van aard zijn en geen link hebben met de kernactiviteiten van een creatief professional. Vaak gaat dit over een onderwijsopdracht (buiten de eigen discipline als creatief professional) of een aanvullende niet-artistieke job binnen de culturele sector (bv. bibliotheekmedewerker). Maar liefst 57% van de schrijvers heeft een andere job (T4), bij beeldend kunstenaars is dit 42% en bij ontwerpers 36%. Als we de podiumkunstenaars samennemen heeft ongeveer 30% een type 4-job. Ook hier zien we weinig verschillen met de voorgaande surveys. Uit de kwalitatieve bevraging komt duidelijk naar voor dat jobcombinaties vooral worden gedaan uit financiële noodzaak en/of om wat stabiliteit te creëren, hoewel meerdere respondenten er ook op wijzen dat een job zoals lesgeven een verrijking kan bieden. Daarnaast wordt er op gewezen dat het soms moeilijk is om deze combinaties vol te houden, omdat men steeds beschikbaar moet zijn voor creatieve opdrachten. Om die reden wordt er ook buiten de sector noodzakelijkerwijs vaak geopteerd voor flexibele statuten.

Slechts weinig creatieve professionals is het gegund hun arbeidstijd voor de volle 100% te richten op hun artistieke of creatieve kernactiviteiten. Enkel bij de architecten slaagt een meerderheid (66%) erin om de arbeidstijd zo goed als uitsluitend in te vullen met de kerntaken van architect. Bij alle andere disciplines is dit bij minder dan drie op de tien creatievelingen het geval. Bij architecten gaat gemiddeld 94% van de werktijd naar kerntaken. Bij de meeste andere disciplines gaat gemiddeld slechts 54% (bij podiumkunstenaars en schrijvers, vertalers en illustratoren) tot 68% (bij regisseurs en scenaristen) van de arbeidstijd uit naar de kerntaken.

Betreffende het **statuut** van de creatieve professionals stellen we vast dat **acteurs en podiumkunstenaars** vaak actief zijn als werknemer, in loondienst, via een SBK of een ander interimkantoor. Zij werken zelden als zelfstandige (in hoofd- of bijberoep). Ongeveer één op vier acteurs en podiumkunstenaars vergaart ook inkomsten als bezoldigd bestuurder van een vzw. Dit beeld verandert wanneer we kijken naar de andere disciplines. 91% van de **architecten** werkt als zelfstandige in hoofdberoep en slecht 8% werkt als werknemer in loondienst. Ook bij **ontwerpers** helt

de balans ook over naar het zelfstandige statuut: 52% werkt als zelfstandige in hoofdberoep tegenover 23% als werknemer in loondienst. Bij **beeldend kunstenaars** wordt er eveneens meer gewerkt als zelfstandige dan als werknemer, al zijn de verschillen hier minder groot. **Schrijvers, vertalers en illustratoren** tellen ook een groot aandeel zelfstandigen (in hoofd- en bijberoep), maar het opvallendste cijfer bij deze discipline betreft de grote groep die onder geen van deze statuten valt (23%). Dit is vooral toe te schrijven aan het grote aandeel gepensioneerde schrijvers in onze steekproef (20%). De verhoudingen bij **muzikanten en componisten, alsook bij regisseurs en scenaristen** zijn eerder in evenwicht. Ze werken vaak als werknemer, maar ook regelmatig als zelfstandige.

## Verloning

Artistieke vrijheid wordt hoog in het vaandel gedragen door creatieve professionals. Uit de kwalitatieve bevraging blijkt dat zij dit echt als hun kerntaak zien en zij proberen dit werk zo goed mogelijk af te schermen van andere taken of commerciële opdrachten. De cijfers tonen ook aan dat de meeste creatieve professionals **werk maken op eigen initiatief** en **onderzoek of prospecties uitvoeren om eigen werk te kunnen maken**. Hoewel creatieve professionals dit dus meestal zien als hun kernactiviteit **worden zij hier zelden volledig voor vergoed**. Daar komt bij dat ook andere taken niet noodzakelijk tot een correcte vergoeding leiden. We geven hier een kort overzicht per discipline.

- Bij **beeldend kunstenaars** maakte in 2019 94% werk op eigen initiatief, maar bijna de helft ontving hiervoor geen vergoeding. Werk in opdracht is over het algemeen wel direct vergoed, maar minder dan de helft van alle beeldend kunstenaars doet werk in opdracht waar ze volledig voor vergoed worden. Wanneer er onderzoek of prospectie plaatsvindt is dit in meer dan de helft van de gevallen zonder vergoeding. Zeer markant is dan ook dat **45% van de beeldend kunstenaars stelt dat ze voor bijna geen enkel uur dat ze aan hun creatieve activiteit besteden vergoed worden en slechts 17% krijgt voor meer dan de helft van deze uren een vergoeding**. Daar komt nog eens bij dat de helft van de beeldende kunstenaars aangeeft dat de vergoedingen die ze krijgen niet correct zijn.
- **Bij regisseurs en scenaristen** slaagt slechts 18% erin om eigen werk te produceren en hier een volledige vergoeding voor te krijgen en nog eens 18% krijgt hier een gedeeltelijke vergoeding voor. Ook voor onderzoek en prospectie, dat door 82% wordt gedaan, wordt slechts 28% van de regisseurs en scenaristen volledig vergoed. De vergoedingen moeten dus vooral komen vanuit werk in opdracht, maar hier zien we dat slechts één op drie erin slaagt om opdrachten te krijgen die volledig vergoed worden. **Twee derde van de regisseurs en scenaristen geeft dan ook aan dat ze niet voor al hun uren vergoed worden en bij 31% wordt zelfs minder dan de helft van de uren vergoed**. Eén op vier geeft aan geen correcte vergoeding te ontvangen voor creatieve activiteiten.
- Bij **literaire schrijvers, vertalers en illustratoren** slaagt 48% erin om werk te publiceren en hier een volledige vergoeding voor te krijgen (voor zelf geïnitieerd werk is dit 41%). Hiertegenover staat dat 25% werk op eigen initiatief maakt zonder vergoeding en 22% met een gedeeltelijke vergoeding. **Slechts 14% van de schrijvers, vertalers en illustratoren geeft aan dat ze bijna alle uren besteed aan het schrijven vergoed krijgen**. Ongeveer de helft van hen doet ook aan prospectie maar dit wordt zo goed als nooit vergoed. 28% van de schrijvers, vertalers en illustratoren geeft aan dat ze geen correcte vergoeding ontvangen voor hun artistieke activiteiten.

- Ook bij de **acteurs** zien we dat 63% werk maakt op eigen initiatief. Ongeveer de helft hiervan krijgt hiervoor geen vergoeding. 16% slaagt er wel in om een volledige vergoeding te krijgen voor eigen werk. Meer dan de helft doet onderzoek en prospectie en ook hier zien we dat dit in meer dan de helft van de gevallen helemaal niet vergoed wordt. Bij acteren is het uitvoeren van opdrachten uiteraard ook zeer belangrijk. Hier zien we dat bijna 80% meewerkt aan creaties in opdracht en 48% van alle acteurs doet dit met een volledige vergoeding. Daarnaast vormt ook stemmenwerk en acteren voor commerciële opdrachten voor velen een bron van inkomsten en dit gebeurt in de meeste gevallen wel tegen een volledige vergoeding. **Bij acteurs geeft dan ook bijna de helft aan dat ze voor bijna alle gepresteerde uren vergoed worden.** 13% van de acteurs stelt dat de vergoeding die ze krijgen voor artistiek werk niet correct zijn.
- Bij de **muzikanten en componisten** componeert, arrangeert of produceert 70% eigen muziek. Slechts 25% produceert eigen muziek waar een volledige vergoeding tegenover staat. 30% schrijft ook songteksten maar minder dan een kwart hiervan (7%) doet dit met een volledige vergoeding. De helft van de muzikanten en componisten heeft ook eigen studio-opnames gemaakt en 20% deed dit zonder vergoeding. Meer dan de helft van de muzikanten verricht sessiewerk en 35% doet dit met een volledige vergoeding. Optredens worden doorgaans ook volledig vergoed: 71% heeft optredens gedaan in 2019 die volledig vergoed werden. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat muzikanten aangeven dat ze wel betaald worden voor de optredens, maar dat zelden een compensatie wordt geboden voor de uren die er in het repeteren worden gestoken. **Bijna twee derde van de muzikanten en componisten geeft aan dat ze voor minder of net de helft van de gepresteerde uren vergoed worden.** Eén op vier muzikanten geeft aan dat de vergoedingen die ze krijgen niet correct zijn.
- Ook bij de **andere podiumkunstenaars** zien we dat 85% bezig is met eigen producties, wat vaak niet (35%) of slechts gedeeltelijk (35%) vergoed wordt. 39% creëert in opdracht voor artistieke gezelschappen tegen volledige vergoeding, en 31% doet dit zonder een volledige vergoeding. 19% verricht verder betaalde opdrachten voor commerciële opdrachtgevers. **Slechts 37% geeft aan voor bijna alle gepresteerde uren als podiumkunstenaar vergoed te worden** en 17% geeft aan geen correcte vergoeding te krijgen voor het creatieve werk.
- Bij de **ontwerpers** maakt 75% werk op eigen initiatief (niet in opdracht) maar slechts 15% van de ontwerpers slaagt erin dit te doen met een volledige vergoeding. Van de ontwerpers verricht 77% wel opdrachten voor anderen met een volledige vergoeding en 10% doet dit met een gedeeltelijke vergoeding. Ook hier zien we dat het aantal uren dat men gratis moet werken vrij hoog wordt ingeschat. **Slechts 39% van de ontwerpers geeft aan dat bijna alle uren vergoed worden en 35% geeft aan dat dit voor de helft of minder dan de helft van de gepresteerde uren het geval is.** Als er een vergoeding is wordt deze wel als (eerder) correct ingeschat. Slechts 15% geeft aan niet correct vergoed te worden voor de artistieke activiteiten.
- Bij **architecten** komt het uitwerken van eigen creaties op eigen initiatief zelden voor. Werken in opdracht is hier de standaard en de kernactiviteiten worden ook meestal volledig vergoed. **Toch geeft ook 40% van de architecten aan niet voor alle uren vergoed te worden en 23% geeft aan geen correcte vergoeding te hebben ontvangen.**

Uit deze cijfers blijkt een duidelijke constante: het merendeel van de scheppende en uitvoerende kunstenaars investeert tijd in eigen creaties maar slechts een kleine groep slaagt erin om hier rechtstreeks en volledig voor vergoed te worden. Heel wat creatieve professionals worden voor deze creatiefase slechts gedeeltelijk of zelfs helemaal niet vergoed. Bij de uitvoerende kunstenaars wordt dit deels gecompenseerd door uitvoeringen die vaak wel tot een vergoeding leiden. Ook bij ontwerpers

zien we dat het werken in opdracht een compensatie biedt. Bij beeldende kunstenaars komt werken in opdracht met een volledige vergoeding dan weer een stuk minder voor. Het meeste werk gebeurt hier gratis en als er een vergoeding is, dan is deze vaak niet in verhouding tot het aantal gepresterde uren. Bij de schrijvers, vertalers en illustratoren komt zelf geïnitieerd werk tegen een volledige vergoeding het vaakst voor, maar ook bij hen is dit bij minder dan de helft het geval.

Occasionele en kleinschalige artistieke prestaties kunnen tevens vergoed worden via de **Kleine Vergoedingsregel (KVR)**. We stellen in onze cijfers een daling van het gebruik van de KVR ten opzichte van de vorige meting vast, toch wordt er in de muziek- en podiumkunstensector nog veelvuldig gebruik van gemaakt (om en bij de helft van hen ontving in 2019 inkomsten via de KVR). Wanneer we kijken naar de exacte inkomsten uit de KVR, stellen we ook voor muzikanten en podiumkunstenaars vast dat het percentage dat op jaarbasis meer dan 1500 euro int uit KVR lager ligt in 2019 dan bij de vorige meting. Deze daling is wellicht deels te wijten zijn aan het groter aandeel gevestigde kunstenaars in de dataset, maar daarnaast werd sinds de voorgaande meting ook sterk gesensibiliseerd omtrent het gebruik van de KVR en vooral omtrent de nadelen die er aan verbonden zijn.

Creatieve professionals investeren ook tijd in **de zakelijke kant, alsook in promotie en het zichtbaar maken van werk**. Deze activiteiten worden meestal niet betaald maar zijn wel noodzakelijk als ondersteuning voor het artistieke werk. Uit het kwalitatieve deel komt duidelijk naar voren dat creatieve professionals soms het gevoel hebben dat ‘het ondernemerschap’ aan hen wordt opgedrongen en dat dit te veel tijd in beslag neemt die niet meer naar de creatieve activiteit kan gaan. Zeker het op orde brengen van administratie die vaak zeer complex is en niet altijd afgestemd op hun specifieke situatie, leidt bij velen tot frustratie.

Daarnaast verrichten creatieve professionals vaak **aanvullende activiteiten binnen hun discipline (T2)** die geen directe band hebben met het creatieproces. **Lesgeven** binnen de eigen discipline vormt hierbij de belangrijkste activiteit. Bij beeldende kunsten, ontwerpers, schrijvers, vertalers, illustratoren en scenaristen geeft ongeveer één op drie les tegen een volledige vergoeding. Bij acteurs is dit 38%, bij muzikanten loopt dit op tot 49% en bij andere podiumkunstenaars zelfs tot 62%. Ook hier horen we verschillende geluiden in de persoonlijke getuigenissen. Sommigen ervaren lesgeven als een verrijking: als lesgever kunnen ze bijvoorbeeld ook zelf hun vaardigheden blijven trainen en ontwikkelen of geïnspireerd raken door de leerlingen. Maar er wordt ook meermaals aangehaald dat dit niet altijd het geval is. Te rigide leersystemen worden daarbij vaak ervaren als een barrière, zeker wanneer er geen flexibiliteit wordt geboden wanneer de eigen creatieve activiteit hierom vraagt.

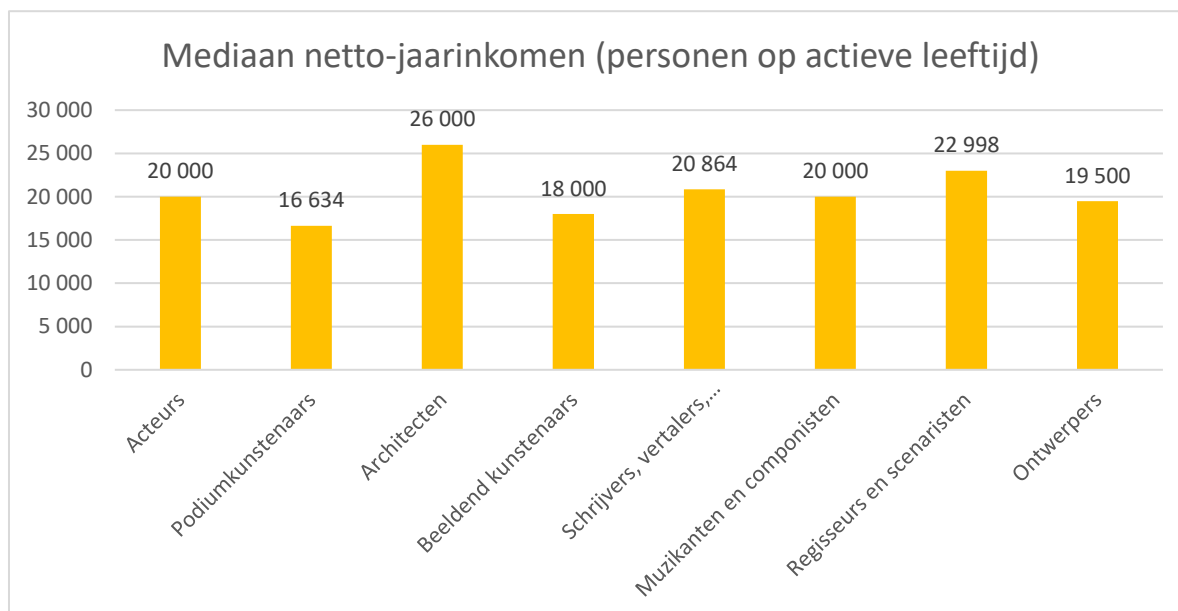
Hoewel er vaak veel tijd gaat naar de **activiteiten die rechtstreeks verbonden zijn met de creatieve activiteit (T1)** vormen de inkomsten die hieruit voortvloeien slechts een beperkt aandeel **in het totale inkomen**. Voor beeldend kunstenaars en auteurs ligt dit gemiddeld op ongeveer 30%, voor podiumkunstenaars rond de 40%, voor regisseurs en scenaristen is dit 54% en ook bij de ontwerpers is dit 55%. Heel anders is het gesteld bij de architecten, zij halen gemiddeld 93% van hun inkomsten uit activiteiten als architect. Deze situatie ligt volledig in lijn met de resultaten uit de voorgaande bevragingen.



Verdeling inkomsten over inkomstenbronnen naargelang discipline (gemiddelde percentages)

	Act (N=159)	Pod (N=96)	Arch (N=484)	Beeld (N=325)	Schrijv (N=288)	Muz (N=304)	Reg (N=191)	Ontw (N=139)
Inkomsten uit artistieke/creatieve hoofdactiviteiten als...	46,2	42,3	93,2	32,6	27,0	39,9	54,1	55,4
Inkomsten uit andere activiteiten als...	13,7	20,7	3,3	19,3	11,7	25,1	15,4	10,0
Inkomsten uit artistieke activiteiten binnen andere kunstvormen	3,1	3,8	0,3	4,0	3,0	2,1	4,8	8,8
Inkomsten uit ander werk	9,7	6,4	1,3	20,8	33,3	13,1	9,6	15,2
Werkloosheidsuitkering of leefloon	20,8	20,7	0,0	9,7	4,9	8,5	11,6	4,6
Pensioen	6,0	3,2	1,3	10,1	16,1	7,8	2,6	3,3
Ander vervangingsinkomen (bv. ziekte- of invaliditeitsuitkering)	0,7	2,8	0,5	3,5	4,0	3,4	2,0	2,7

In onderstaande grafiek geven we het **mediaan netto-jaarinkomen** dat men heeft verdiend in 2019 (uit alle inkomstenbronnen samen). **De cijfers situeren zich tussen de 16.000 en 26.000 (met architecten als uitschieter)**. In vergelijking met de Vlaamse bevolking verdient de creatieve professional ondanks zijn hogere opleidingsniveau beduidend minder dan de gemiddelde Vlaming<sup>1</sup>. Daarnaast is het belangrijk om in het achterhoofd te houden dat het aandeel van inkomsten uit creatief werk in het totale inkomen relatief laag ligt. Met uitzondering van architecten bouwen creatieve professionals vooral inkomsten op uit andere jobs of aanliggende activiteiten op, al dan niet binnen de sector. Ook in de focusgroepen en in de open vragen bij de survey wordt dikwijls aangehaald dat het quasi onmogelijk is om te overleven op basis van creatief werk alleen. Het merendeel van de inkomsten moet vaak uit ander werk gehaald worden.



Door het verschil in steekproeftrekking en de samenstelling van de dataset is het niet correct om de absolute inkomenscijfers te vergelijken met deze van de voorgaande metingen. Op basis van meer complexe analyses kunnen we wel stellen dat **de structurerende mechanismen gelijk zijn gebleven**. Weinig verrassend daarbij is dat de inkomens gemiddeld hoger liggen bij oudere, meer gevestigde

<sup>1</sup> Zie: zie: <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/fiscale-inkomens#panel-12>

creatieve professionals en wanneer het artistiek werk gecombineerd wordt met ander werk (niet als creatieve professional). Ook **werknemers die via aan SBK werken verdienen significant minder**. Daarnaast blijkt dat **vrouwen nog steeds minder verdienen** dan mannen in de cultuur- en creatieve sector, zelfs wanneer we controleren voor leeftijd, status en het professionele statuut.

Uiteraard dient ook gekeken te worden naar de **kosten** die gemaakt worden in functie van de creatieve activiteit. Zeker de beeldende kunstenaars en ontwerpers investeren veel financiële middelen in hun activiteit, gemiddeld respectievelijk 9832 en 8236 euro in 2019. Bij muzikanten en regisseurs en scenaristen is dit gemiddeld respectievelijk 5020 en 4565 euro, bij de podiumkunstenaars en acteurs zit dit gemiddeld rond de 3000 euro en voor schrijvers en illustratoren is dit 2179 euro. **Deze hoge kosten in vergelijking met de relatief beperkte inkomsten verklaren mee waarom creatieve professionals vaak moeilijk kunnen rondkomen met hun inkomsten uit creatief werk** (zeker beeldende kunstenaars geven dit vaak aan in het kwalitatieve deel).

Een veel besproken thema in het kwalitatieve deel zijn de **subsidies** die mogelijks een compensatie kunnen bieden voor een lagere verloning en hogere kosten. Uit het kwantitatieve deel blijkt dat slechts een kleine groep effectief subsidies aanvraagt voor persoonlijke projecten. Schrijvers, regisseurs en scenaristen en podiumkunstenaars vragen het vaakst individuele subsidies aan. Van hen geeft ongeveer één op drie aan een subsidie aangevraagd te hebben. De kans op slagen ligt evenwel veel hoger bij schrijvers, regisseurs en scenaristen dan bij podiumkunstenaars. Bij de eersten slaagt één op vier erin om effectief een subsidie binnen te halen, bij de podiumkunstenaars is dit slechts 12% (anders gezegd, minder dan de helft van de aanvragen is succesvol). Bij muzikanten en acteurs vraagt slechts één op vijf een subsidie aan en de slaagkans is hier minder dan 50%. Bij ontwerpers en architecten zijn subsidies voor persoonlijke projecten minder gebruikelijk. Binnen de podiumkunsten en bij de regisseurs en scenaristen zien we wel dat iets meer dan de helft onrechtstreeks gesubsidieerd via de organisatie of het gezelschap waarvoor zij werken (bij andere podiumkunstenaars is dit zelfs 73%)

Zeker schrijvers uiten vaak hun frustratie over de toekenning van deze subsidies. Deze zouden te vaak naar de gekende namen gaan en de selectie wordt als niet transparant beoordeeld. Verder wordt er over de verschillende disciplines heen op gewezen dat subsidies, en zeker projectsubsidies, eigenlijk volledig worden gebruikt om projecten te verwezenlijken (vaak zelfs nog met eigen inbreng) waardoor ze niet gezien mogen worden als een bron van persoonlijke inkomsten. Het beeld dat creatieve professionals leven van subsidies wordt dan ook ontkracht in de getuigenissen uit het kwalitatieve deel.

## Arbeidstevredenheid

Een opmerkelijke vaststelling die we ook al deden in de voorgaande studies, is de **discrepantie tussen intrinsieke arbeidstevredenheid en extrinsieke arbeidstevredenheid**: creatieve professionals zijn zeer tevreden over de inhoud van hun job maar weinig tevreden over de extrinsieke jobcondities (bv. verloning, werkzekerheid). In vergelijking met de voorgaande metingen is de extrinsieke tevredenheid wat gestegen, maar dit is wellicht vooral toe te schrijven aan het hoger aandeel gevestigde creatieve professionals in de huidige bevraging. De podiumkunstenaars, de beeldend kunstenaars en de ontwerpers zijn wel **beduidend minder tevreden over hun toekomstperspectieven** ten opzichte van de vorige bevraging. Ongetwijfeld speelt de COVID-19 pandemie hier een belangrijke rol in. Verder zien we dat creatieve professionals zeer tevreden zijn met de waardering die ze krijgen van het publiek (zeker binnen de podiumkunsten) maar **slechts een minderheid van de respondenten is ook tevreden met de waardering die ze krijgen voor hun werk vanuit de bredere samenleving**. Dit laatste komt ook

zeer vaak terug in het kwalitatieve deel. Er is veel frustratie over de portrettering van kunstenaars als 'bedelaars of profiteurs', de maatschappelijke visie dat 'kunst enkel een hobby is' en 'dat zij er zelf voor kiezen' om in onzekere omstandigheden te leven. Deze maatschappelijke percepties zorgen ervoor dat zij zich niet geapprecieerd voelen in hun werk.

Ten slotte ervaren creatieve professionals vaak niet de **ruimte om te onderhandelen** en indien ze de ruimte krijgen, is men hier vaak niet tevreden over. Redenen die worden aangehaald voor deze moeilijke onderhandelingspositie zijn de lage budgetten die veel opdrachtgevers ter beschikking hebben, de logica dat bij projecten voor prestigieuze opdrachtgevers het gegenereerde symbolische kapitaal voldoende verloning biedt, de competitie met zowel andere professionele als amateurkunstenaars, het belang om een portfolio op te bouwen doorheen de carrière en de grote intrinsieke motivatie om bepaalde opdrachten toch aan te pakken ondanks het gebrek aan verloning.

## Impact Corona

Het is ondertussen gemeengoed te stellen dat corona een **grote impact** heeft gehad op het werk en leven van creatieve professionals. Dit blijkt ook uit de stellingen die we hen voorlegden, al doen er zich duidelijk verschillen voor tussen de disciplines. Vooral de podiumkunsten zijn zwaar getroffen, ondanks de steunmaatregelen. De beeldend kunstenaars, ontwerpers, regisseurs en scenaristen nemen een tussenpositie in en de schrijvers, vertalers en illustrators hebben wat minder impact van de pandemie ondervonden op hun werk als creatief professional. Architecten vormen de uitzondering, zij hebben zeer weinig professionele impact gekend en zijn er vaak zelfs financieel op vooruit gegaan.

- Bij de **beeldend kunstenaars** geeft 41% aan dat corona hen belet heeft om hun werk als creatieve professional uit te voeren. De helft van de beeldend kunstenaars heeft tijdens de coronapandemie steunmaatregelen ontvangen. **De helft van de beeldend kunstenaars geeft aan dat hun inkomen (ondanks de maatregelen) is gedaald in 2020 ten opzichte van 2019 en voor één op vijf bedroeg deze daling meer dan de helft van het inkomen.** Toch blijft de stijging van het aandeel beeldend kunstenaars dat in 2020 (ten opzichte van 2019) moeilijk kon rondkomen eerder beperkt. Hierbij is het wel belangrijk op te merken dat beeldend kunstenaars reeds in 2019 het moeilijkst konden rondkomen in vergelijking met de andere disciplines (ongeveer één op vier beeldend kunstenaars kon toen al moeilijk rondkomen).
- 40% van de **ontwerpers** geeft aan dat hij/zij belet is geweest in het werk door corona, waarmee ontwerpers op dezelfde hoogte zitten als de beeldend kunstenaars. Ruim de helft (56%) ontving steunmaatregelen tijdens de coronapandemie. **Iets meer dan de helft van de ontwerpers heeft ondanks de maatregelen toch een financiële terugval gekend in 2020 en voor één op vier ontwerpers ging het over een daling van meer dan 50%.** Het aandeel ontwerpers dat moeilijk kan rondkomen is gestegen van 19% in 2019 naar 27% in 2020.
- 44% van de **regisseurs en scenaristen** geeft aan dat men door de coronacrisis belet is geweest in het dagelijks werk. Bijna de helft van deze groep geeft aan dat ze meer digitaal zijn gaan werken, waarmee ze de koppositie innemen. Bijna zes op de tien (59%) heeft steunmaatregelen ontvangen. **Iets minder dan helft geeft aan dat ze een financiële terugval hebben gekend in 2020 en voor 18% bedroeg deze terugval minstens de helft van het inkomen.** Ook binnen deze groep is het aandeel professionals dat moeilijk kan rondkomen in 2020 gestegen ten opzichte van 2019 (van 15% naar 19%).

- Bij de **schrijvers, vertalers en illustratoren** geeft 51% aan dat het dagelijks werk weinig is veranderd door corona. Ongeveer de helft ontving steunmaatregelen (47%). Meer dan de helft van deze groep vond deze ook voldoende. **In vergelijking met andere disciplines heeft slechts 41% een daling van het inkomen gekend en bij 10% was dit een daling van meer dan de helft van het inkomen.** Het aandeel personen dat moeilijk kon rondkomen steeg in 2020 tot 17%, ten opzichte van 13% in 2019.
- Bij de **podiumkunstenars (acteurs, muzikanten en anderen)** is de impact van corona duidelijk het grootst. Corona heeft hier slechts bij een kleine groep (11% tot 16%) weinig impact gehad. Deze creatieve professionals vroegen in groten getale steunmaatregelen aan en een groot deel van de creatieve professionals in deze discipline ontving middelen: bij muzikanten en componisten ontving 61% steunmaatregelen, bij acteurs 67% en bij de andere podiumkunstenars gaat het zelfs om 77%. Toch bleken deze vaak niet voldoende: respectievelijk 53%, 55% en 64% van de acteurs, muzikanten, componisten en andere podiumkunstenars geeft aan dat deze steunmaatregelen onvoldoende waren. **Het merendeel heeft dan ook een stevige daling van inkomsten gekend in 2020, ondanks de steunmaatregelen.** Twee op drie acteurs heeft een daling van het inkomen gekend en één op de vier ervoer een daling van minstens de helft van het inkomen. Ook bij de muzikanten en componisten heeft twee op drie een daling van het inkomen gekend en bij één op drie was dit een daling van minstens de helft van het inkomen. Bij de andere podiumkunstenars heeft maar liefst 80% een daling van het inkomen gekend en bij 25% was dit een daling van minstens de helft van het inkomen. Het aandeel dat moeilijk kon rondkomen in 2020 is ongeveer verdubbeld ten opzichte van 2019 (bij muzikanten en componisten zelfs een stijging van 10% naar 25%).
- **De architecten** vormen de uitzondering in dit verhaal. Slechts 18% geeft aan dat corona hen belet heeft om te werken. Ongeveer de helft (49%) heeft steunmaatregelen ontvangen en 61% geeft aan dat dit voldoende was. **27% heeft een daling gekend en slechts bij 8% was dit een daling van minstens de helft van het inkomen.** Hier staat tegenover dat 37% het inkomen zag stijgen. Bij de architecten merken we zelfs dat het aandeel dat moeilijk kan rondkomen wat is gedaald in 2020 ten opzichte van 2019.

De grote financiële schokken vertalen zich ook naar **zorgen over de toekomst**. Opnieuw zijn het acteurs en podiumkunstenars (gevolgd door muzikanten en componisten) die zich het meest zorgen maken over de toekomst. De bezorgdheid die het vaakst wordt aangegeven is dat opdrachtgevers overeenkomsten of opdrachten zullen intrekken en dat projecten vertragingen zullen oplopen. Deze bezorgdheid vinden we ook bij de andere disciplines terug, met uitzondering van de schrijvers, vertalers en illustratoren (die zich over het algemeen samen met de architecten het minst zorgen maken). De drie disciplines die het vaakst een financiële terugval hebben gekend (acteurs, podiumkunsten en muzikanten en componisten) geven ook opvallend vaker aan dat ze zich zorgen maken dat ze de inkomsten van voor corona niet meer gaan kunnen realiseren. Deze bezorgdheid leeft bij 49% van de acteurs, 44% van de podiumkunstenars en 40% van de muzikanten en componisten. Acteurs, muzikanten en componisten maken zich daarbij specifiek zorgen over de terughoudendheid van het publiek om terug te komen. Acteurs en podiumkunstenars vrezen het vaakst dat ze de sector zullen moeten verlaten om werkzekerheid te behouden (respectievelijk 41% en 43%). In het licht van deze zorgen kunnen we ook begrijpen dat 25% van de acteurs en 19% van de podiumkunstenars aangeeft dat het slecht tot zeer slecht gaat met hun mentale gezondheid.

Uit verder multivariate analyses (architecten en ontwerpers werden in deze analyses niet opgenomen) blijkt dat er over de disciplines heen **groepen zijn die de impact van corona sterker voelen**.

Vooraf de vaste werknemers waren beter beschermd tegen inkomensverlies tijdens corona. **Zelfstandigen, personen die contracten combineerden en personen die via SBK's tewerkgesteld waren, hebben meer inkomensverlies geleden. De personen die via SBK's werken** maken zich bovendien meer zorgen dat ze in de toekomst niet meer hetzelfde niveau van inkomsten zullen kunnen genereren, dat ze niet meer via de juiste contacten aan opdrachten zullen geraken en dat ze bepaalde projecten niet zullen kunnen afwerken. Ook uit het kwalitatieve deel blijkt dat vooral de freelancers (en dan zeker deze met dag- en weekcontracten) het hardst geraakt werden door de coronacrisis. Het gebrek aan werkzekerheid en sociale bescherming die eigen zijn aan dit soort contracten komt in een periode van crisis nog sterker tot uiting.

**Vrouwen** rapporteren meer inkomensverlies dan mannen en zij maken zich ook meer zorgen dat opdrachtgevers opdrachten gaan intrekken (wat deels te wijten is aan het grotere aandeel vrouwen dat via SBK's werkt). Zij maken zich ook het meest zorgen dat zij in de toekomst de sector zullen moeten verlaten.

**Personen zonder een diploma hoger onderwijs** rapporteren vaker dat ze niet konden rondkomen tijdens de lockdown.

Daarnaast wordt ook meer inkomensverlies aangegeven naarmate de creatieve professional een **hogere leeftijd** heeft. De hogere leeftijdsgroepen maken zich ook meer zorgen dat opdrachtgevers opdrachten gaan intrekken.

Zeker bij de beeldende kunstenaars, schrijver, regisseurs en scenaristen vinden we ook wel positieve verhalen terug over de lockdownperiode. Het gaat dan bijvoorbeeld over tijd die vrijkomt om aan persoonlijke projecten te werken. Ook muzikanten geven aan dat ze die tijd konden gebruiken om te repeteren en te schrijven, maar dat compenseerde niet het wegvallen van het publiek. Een vaak terugkerende verzuchting is het gebrek aan respect dat velen binnen de cultuursector ervaren: de overheid vond het volgens veel creatieve professionals te vanzelfsprekend dat zij in lockdown dienden te gaan en dit gebeurde volgens hen ook zonder dat de sector zelf hierover gehoord werd. Ook de zorgen over de toekomst komen in de focusgroepen vaak aan bod omdat veel creatievelingen merken dat het publiek toch niet zo vlot zijn weg terugvindt naar voorstellingen of toonmomenten. De meest gehoorde opmerking is echter dat corona vooral een uitvergroting was van de situatie zoals ze reeds bestond in de cultuursector. De precariteit in de sector maakt dat cultuurwerkers getraind zijn om flexibel om te springen met periodes van onzekerheid en dat hebben velen dan ook gedaan tijdens de lockdown. Wanneer er een vzw was werden noodfondsen aangesneden, er werden digitale manieren gezocht om verder te werken (hoewel de ervaringen hier zeker niet altijd even positief waren), er werden nog meer jobs gecombineerd en vaak werd er ook beroep gedaan worden op het inkomen van familie of partner. Ook al geven veel creatievelingen aan dat ze zich zorgen maken over de toekomst, het blijft opvallend hoe vanzelfsprekend creatievelingen het vinden dat zij ondanks alles zullen blijven creëren.